

IV PEATÜKK

„Oskar on endale poodi abilise võtnud,” sõnas Heinrich tugitooli vajudes. „Mille tarvis talle abilist vaja, mitte ei mõista. Et oleks, kes sügaks, kui selg kihelema hakkab? Midagi muud seal teha pole. Möödunud kuul ei olnud niigi palju müüki, et saaks hiirtele lõksu sisse juustu osta. Aga ise teab, tema oma raha.”

Majake, milles asus Heinrichi kauplus, kuulus tegelikult kogu täiega Oskarile. Ammu enne ilmasõda jäi Oskar üksikuks ja üüris maja alumise korruse papa Gruenewaldile. Oskar sai üüriraha ja pidas kaupmehe ametit. Palka talle ei makstud. Üürirahale tuli lisaks pisike protsent läbimüügist. Sama korraldus jäi püsima, kui pood Heinrichi omaks sai. Nõnda oligi Heinrichil õigus, kui ütles, et ise teab – ta oma raha.

„Pidavat sugulane olema. Vennatütar, nagu mulle ütles.” Heinrich kooris sigarilt panderolli ja jätkas: „Ma ei teadnudki, et tal vend kah on. Kõigil sugulased muudkui trügivad linna. Justkui maal polegi enam miskit teha.”

Papagoi kudrutas vaikselt oma tavalisi roppusi. Liisa sügas puurivarbade vahelt linnu kukalt. Papagoi meeldis talle ja lind, kes naksas iga hooletut sõrme, nii et veri väljas, leppis tüdrukuga üllatavalt taltsalt. Nii oli see juba esimesest päevast.

„Sina pole veel kohta leidnud?” pöördus Heinrich Liisa poole.

„Üks nagu nüüd lubas,” pobises tüdruk.

„Kindlalt või niisama suusoojaks?”

„Rohkem kindlalt. Aga prooviaeg on ka ja...”

„Sa ära lase endal nahka üle kõrvade tõmmata. Kui paistab, et hakkavad väga nõõrima, ütle mulle. Sa, maalaps, ei tea veel neid asju.” Heinrich oli kohe rahul, et keegi ka kuulas ega õiendanud vastu.

„Jah, muidugi,” poetas tüdruk ja kadus oma kambrisse.

Kambris ei oodanud ükski pakiline toimetus, kuid Liisa tahtis jalust ära saada. Kes siis, kui mitte tema, teadis kõike sellest uuest abilisest – „vennatütrest”.

Suur koristuspäev jäi mitme nädala taha. Aga sellele järgneval päeval läks Liisa linna tööbörsile nagu tavaliselt. Ei olnud börsiametnikel talle eilsest paremaid uudiseid. Nüüd oli tüdruku tuju siiski lahedam. Võis ometi Oskari juurest läbi astuda, võib-olla pisut lobiseda. Oskar teadis üksindusest kõike ja oskas hinnata põgusat viivu, mil kellelgi on aega natukegi juttu puhuda.

Liisa astus poodi ja Oskar lükkas sõna lausumata kriimulise kruusi tüdruku poole. Küünitas leti alla ja kraamis lagedale juba tuttava glasuurkommide purgi.

„Võta aga, just keetsin värsket laari. Kuigi, täna on isegi tööd tulnud teha,” muheles Oskar. „Ei nad pole ostnud midagi, aga vähemalt on sisse astunud. Tea, kas see eilane tänavapesu või mis?” Liisa turtsatas ja näppis dünamo jõul töötavat jalgrattalampi.

„Milleks see on?”

„See pannakse jalgratta külge, siis on pimedas hea julge sõita. Ma loodan, et neid keegi ei osta.”

„Miks siis?”

„Kui keegi peaks küsima, kuidas see ratta külge saab,

ei mina oskaks juhatada,” tunnistas Oskar häbelikult.

„On see siis nii kimbakas asi?” sõnas Liisa ja urgitses lambi karbist välja. „Vist kole kallis?”

„Heinrich ütles, et tema tahab 5000 marka tükist.”

Tüdruk proovis pingsalt aru saada, kuidas see ennenägematu vidin küll töötab ja tõstis teise käega kruusi suu juurde.

Kohv jäi aga joomata, sest akna taha ilmus eelmisel päeva põhjalikult prille puhastanud jalgrattur. Pani ratta õrnalt seina veerde, eemaldas püksisäärelt pesulõksu ja kohendas aknapeegelduses pikalt kuube ja väheseid juukseid.

„Näh, mida ta seal nii pikalt kekutab?” imestas Oskar.

„Tuleb sisse ka või?”

Tuli sisse.

Külastaja uudistas silmi pilgutades riivleid, astus siis leti juurde ja küsis: „Kas teil siin sääraseid pisikesi lampe müüakse, mis jalgrattale külge käivad?”

„Meil müüakse kohe igasuguseid lampe. Suuri ja vähe- maid. Aus Saksa kraam. Kaua löövad vastu,” seletas Oskar.

„Jajah. Aga mis nad maksavad ka?”

Selle koha pealt sekkus Liisa.

„Lugupeetud härra, mis värvi teie ratas on?”

„Sinine, et mis siis?”

„See on hea värv, aga iga lamp ei passi siis mitte.”

„Sohoh?”

„Sinisele rattale ei saa ju punast lampi panna.”

„Ei saa või?”

„Muidugi. Siis sõidate ju nagu tsirkusehobusel.”

„Tõsi jah. Nii ta on.”

„Aga! Just jõudis kohale tuliuus sats. Vaat sellised.”

Liisa pani hõbedase lambi koos dünamoga letile. Nii võidi kunagi Jeesuslaps hommikumaa tarkade ette asetada. Kunde silis oma harvu juukseid ja põrnitses keskpäevases valguses veiklevat kroomkestas lampi. „Päris nägus on,” pomises ta aukartlikult.

„On-on. Ja väga kasulik asi. Pimedas näete sõita ja teised näevad teid ka kaugelt. Autod ja.”

Kunde usaldas lambi nüüd kätte võtta ja uuris seda siit ja sealt, vahetevahel ohtes.

„Ei tea kohe, eks see on kallis vist.” Jalgrattur oli silmanähtavalt nõutu.

„Aga proovime. Ma kohe. Härra juhataja, kas ulataksite tööriistad.”

Oskar ronis kuulekalt pingile ja küünitaskõrgeima riiuli poole. Liisa võttis vargsi paberitüki, kribis sinna kiiruga paar sõna ja lükkas selle tööriistakarpi võttes Oskari nina alla.

„Lähme, härra, kohe proovime.”

Liisa lasi kunde viisakalt enda ees tänavale. Viskas veel ühe pilgu lambile ja vaatas siis hindavalt jalgratast. Muidugi, see on ju nii lollilt lihtne. Kuidas ta seda kohe ei taibanud! Tüdruk soris kiiruga ratta tööriistakotis, leidis vajalikud võtmed ning paari minutiga oligi jalgrattale hõbedaselt kiiskav vidin külge kruvitud.

Jalgrattur puhkis heast meelest. „Heh, ja ongi küljes. Üks-kaks-kolm, ja olemas.”

„Ilusasti passib, eks ole.”

„Kindel see, aga mis see maksab. Ega pole vist odav?”

„Väga mõistlik on hinnalt. Härra juhataja ütleb täpsemalt.”

„Härra juhataja” piidles paberitükki, kuhu oli suurte tähtedega visatud: „8000 marka. Mitte vähem.”

„Mnjah, teeme siis 8000 marka. Nii palju saame küll esimesele ostjale alla,” puhkis Oskar. Ta ei olnud oma pika elu kestel mitte kordagi asjadele käigult hinda pannud. Tõtt-öelda polnud ta kunagi ka kaubelnud. Tavaliselt öeldi talle ette, millist hinda on mõistlik küsida. Osteti selle hinnaga – tore. Jäeti ostmata, mis siis ikka, oli Oskar alati arvanud. Nüüd rebis too heleda laka ja tumeda kulmuga plikanähvits ta kohe justkui mingisse seiklusse. Seiklus

tõi aga 3000 marka puhast raha sisse. Oskari enesetunne tõusis kõrgustesse, kuhu see aastaid polnud sattunud.

Jalgrattur oli juba mõne minuti eest minema vändanud ja Oskar veeretab peos raha. Nõrga loomuga inimestele omaselt oli ta sellistel puhkudel suuremeelne.

„Liisa, ma arvan, et õigupoolest pead sina siit poole enesele saama. Jajah, nii on aus. Sa võta 1500 marka endale.”

Liisa istus letile, lükkas tõrksa tuka silmilt: „Vaata seda asja. Minul pole ju kulu vähematki. Sina aga pead kütte eest maksma, nõus?” loendas tüdruk sõrmi kõverdades. „Siis riigimaksu tasuma, siis...”

Kes teab, kuhu tüdruk oleks jõudnud, aga uksekell kõlas ning poodi marssis kordnik.

„Terit siitrahvale. Minul oleks ühte asja vaja – lampi. Politseivalitsus maksab muidugi kinni selle,” seletas kordnik. „Nimelt taskulampi. Öises valves kulub vägagi ära. Kas teil on sellist?”

Kordnik lahkus koos lambiga ja Oskar lükkas sahtlisse 1200 marka puhast vaheltkasu.

„Ei tea, mis valu neil nende lampidega täna on?” imestas ta. Enne õhtut käisid veel kaks voorimeest ja kumbki ostis lambi. Küllap oligi kordnikul õigus, kui ütles, et eilne tänavapesu on juba Viru väravate juures kõneks, taipas mees. Seejärel tuli üks tigeda pilguga mammi, kes tahtis petrooli osta, aga jättis ostmata, kui oli Liisa ära näinud. Jutt levib, mõtles Oskar.

Just siis, kui Oskar tahtis poele luugid ette panna, saabub peenes kostüümis kaunitar, keda saatis madala varjuna priske ja daamist hulga vanem isand. Daam noogutas põgusalt leti poole ja astus joonelt külmkapi juurde. „Ma tahaks väga teada, kas see sobib kõõgi seinapaneelidega?” heitis naine küsimuse justkui kõigile.

„Tuvike, me võime paneelid iga kell ära vahetada. Võib ka mõne teise jääkapi hankida. Kuidas soovid, tuvike.”

„Ei, ei, ei. Sellest tuleks košmaarne sekeldamine. Mida küll teha? Issand, milline mure!”

Liisa hingas ärevalt sisse ja siis välja. Kas nüüd või mitte kunagi! – nagu ta oli enesele kunagi ammu ütelnud, kui tigidalt puhkiva aurumasina poole sööstis.

Oskar nägi silmanurgast, et Liisa libiseb leti tagant välja ja astub kapi kõrvale.

„Aga see on proual väga õigesti märgatud. Nii moodne asi...” Liisa otsis meeleheitlikult just neid õigeid sõnu. „Nii moodne asi tahab moodsat ümbrust. Moekad kardinat näiteks – piisab täiesti.”

„Arvate?” küsis proua nipsakalt.

„Pole asja, mida moeka riidega paremaks ei saa teha.”

„Tõsi. Kardinate vahetamise elaksin isegi üle. Adalbert, kas ma ei ütelnud kohe, et need täpilised kardinat ei kõlba. Nagu imiku unistus. Tõepoolest.”

Peen daam muutus tegusaks.

„Adalbert, sa kirjuta tšekk välja ja siis sõidame proua Walteri salongi. Kui kusagilt, siis sealt saab kardinat, mida pärast häbeneda pole tarvis.”

„Silmapilk, tuvike. Mis see hind meil on?” juba uuriski lühike isand.

„See, kõige moodsam töö, on 169 000 marka,” sõnas Liisa selgelt ja imestas ka ise kohe, kuidas selline arv ülepea ta huulilt tuli.

„Jajah,” nohises Adalbert tšekki täites.

„No see oli tükk küll,” vangutas Oskar veel tund hiljemgi pead. „Ma mõtlesin, et ehk tuled siia mulle abiks hoopis? Teab mis suurt palka pole ju maksta. Aga kui pooltki nii hästi läheb nagu täna, siis nii palju kindlasti, et hinge sees peab.”

„Muidugi tulen,” hõiskas Liisa, aga jäi seejärel mõtlikuks. „Aga mida Heinrich ütleb? Kas on nõus?”

„Tead, me ei pruugi esiotsa talle öeldagi. Vaatame, kuidas läheb.”

Nii ei kõssanudki Liisa reederiperes oma vast leitud leivatööst, ja nüüdseks oli sellest juba kolm nädalat möödunud.

V PEATÜKK

Õhtuste uudiste ajaks tuli Liisa suurde elutuppa, lakitud alusel seisva raadio juurde. Seal ta seisis – madal ja salapärane kõigi oma nuppude ja skaaladega. Nimeks Valvo. Tüdruk ei lakanud juurdlemast selle üle, kuidas see karp ikkagi töötab. Muusika, mis sealt kostis, polnud Liisa maitse, kuid uudiseid ootas ta põnevusega. Praegu kestis veel insener Olbrei jutusaade ja seda kuulas tüdruk vaid poole kõrvaga. Ta märkas, et elutuppa saabus ka Viktor. Perepoega oli muidu õige harva näha. Usalduslik naeratus näol, liikus ta paar korda päevas oma toa ja söögitoa vahel, ning oligi kõik. Kui Heinrich kodust ära oli, kostis perepoja toast vahel akordionimängu. Liisa meelest mängis ta palju kenamaid viise kui need, mida raadiost kuulda sai.

Arutelu Viktori edasise käekäigu üle, mis oli Liisa saabumise hommikul katkenud, polnud viimase kolme nädala jooksul kusagile jõudnud. Kord oli Heinrich pikalt Soomes, kord põdes Hermine sobivalt migreeni. Praegu askeldas majaproua esiku ja suure toa vahet ja paistis, et migreenist pole jälgegi. Nagu kratt öösel, muudkui edasi ja tagasi, märkas Liisa. Esikusse avanevas söögitoas istus Tiiu ja luges ajalehe jutunurka.

Hermine muutus üha närvilisemaks, sest ei suutnud välja mõelda, mis ettekäändel Tiiu kusagile mujale saata.

Üsna Tiiu ligidal, serviisidega kummuti taga oli üks pudel, ja seda tahtis Hermine praegu kätte saada. Tiiul oli tege-likult järjejutt läbi, aga ta ootas omakorda, mil majaproua kusagile eemale läheb, sest sellesama kummuti taga, kuid teises servas, oli veel üks pudel.

Siis helises esikus telefon. Hermine ohkas kergendatult, sest telefoniga kõnelejale ei paistnud söögituba silma. Tiiu ajas ennast sirgu, aga ei liigutanud. Tema vastas ainult siis telefo-nile, kui prouat ega härrat kodus polnud. Majahoidja Semm ei söandanud aga üldse helisevale aparaadile ligi astuda.

„Kas Tiiu on nii hea ja võtab selle kõne vastu nüüd,“ talitses Hermine hääle lahkeks. „Kui peaks proua Amsel olema, siis mind parasjagu pole kodus.“

„Mina saksa keelt ei mõista...“

„Jah, ongi parem. Ta ei hakka siis pärima, kus ma paras-jagu olen.“

„...ja teisele inimesele suisa suhu valet ei räägi ka.“

„Tiiu!“ kiunatas Hermine ähvardavalt, aga ühtlasi natuke abitult. Hermine ei teadnud tõesti, millise ähvardusega see vana kaun liikuma saada.

„Mina olen usklik inimene. Ei hakka valet rääkima.“ See oli tõsigi, sest vennastekoguduse koosolekutel Tiiu käis. Kodus, umbes pärast neljandat salamahti lonksatud klaasitäit, hakkas ta üpris koledal häälel vaimulikke laule jorutama. Tiiu usk oli kange ja suutis end osavalt vanaini-mese rõõmude järgi kohandada.

Telefon ei jätnud helisemist.

„Hermine, kas sa võtaksid telefoni?“ palus Heinrich kamina juurest.

„Milleks meil teenijad on. Kas ma pean tõesti iga kõlina peale jalad rakku jooksuma,“ nähvas Hermine.

„Ei noh, ega aparaat ju nii kaugel ka ei ole,“ püüdis Hein- rich leplik olla.

„Aga ikkagi!” pöörutas Hermine.

„Ma ise,” hõikas Liisa ja lippas esikusse.

No on plikajuss, igal pool jalus, siunas Hermine mõttes.

Juba oli Liisa esikus ja peatselt torkas ta sealt oma innuka näo elutuppa.

„See on Heinrichile.”

Reeder loivas esikusse ja naised jätkasid kummutivalvet.

Liisa seadis end jälle raadio kõrvale. Raadiost kostis, et mõne kuu eest peletasid inglased Vene sõjalaevastiku Kroonlinna, aga nüüd olid Vene miiniristlejad jälle avamerel liikumas. Tartu kandis läks talvel laskemoonaladu põlema. Süüdlased olevat selgeks tehtud ja sõjakohus pidavat kohe asja arutamiseks algama. Hiinas aga kestab kodusõda.

„Midagi head ei ole üldse juhtunud,” oli Liisa rahulolematu.

„Kui on hästi, siis on hästi. Mis sellest ikka kuulutada,” arvas Viktor.

Liisa seadis parasjagu sõnu, et vastata, kui Heinrich elutuppa tagasi tuli ja asus kamina ees edasi-tagasi tammuma.

„Kuidas ma sellest pean aru saama? Helistab härra Adalbert Berman. Räägime äriasju, aga kõige lõppu ütleb Berman, et sa nagu töötaksid minu juures? Ei saa aru.”

Adalbert oli tegelikult öelnud, et Heinrich on väga tragi tüdrukule vanale Oskarile abiks leidnud. Selle peale annab päris tulla, et poolpaljalt tänavat pühkides kundesid sisse meelitada. Kordnik rikkunud küll lõbu ära.

„Lase tulla. Mismoodi ma sind palkasin, ja veel poolpaljalt... räägi ühesõnaga ära.”

„Ma olen Oskarile vahel abiks.”

„Oled sa abiks või oled sa tööl?”

„Tööl. Vist.”

Heinrich mudis laupa ja proovis aru saada.

„Oskari vennatütar? Tähendab – elad minu katuse all,

sööd minu lauas ja võtad minu selja tagant raha! Kurat teab kui kaua juba!”

Viimaste sõnade saatel ilmus elutoa uksele Hermine võdisevate põskedega pale. Isegi ta ninaots niuksus uudishimust.

„Ma teenin seda. Ei võta,“ lahvas Liisa näost lõken-dama.

„Kuude kaupa käid just nagu kohta otsimas...”

„See on vale. Kolm nädalat olen seal olnud.”

„Ahaa! Kolm nädalat juba!”

„Isa, aga mida selles halba on?” poetas Viktor.

„Sina, poiss! Õigus, sina lähed hommepäev sadamasse kotte tõstma. Mul on kokku lepitud.”

„Ega ikka ei lähe!” kiljatas Hermine ja astus poja kõrvale.

Tiiu taipas, et teised majalised püsivad mõnda aega elu-toas. Naine ajas oma kuivetu kere püsti, volksas kummuti juurde ning haaras sealt pudeli. Lonksas mehise suutäie, pani selle pudeli tagasi. Seejärel küünitas kaugemale ja võt-tis teise pudeli – enda oma. Tiiu teadis juba aastaid kõiki Hermine varusid ega näinud selles midagi halba, et neid teinekord kahandada. Pahmast tallava härja suud ei pea sina mitte siduma, tähendas Tiiu endamisi.

Liisa heitis ahastava pilgu valges suveõhtus tukkuvale laubele. Klaasist maja paistis nii armas ja õdus keset suurt aeda. Liisa oli lootnud, et nüüd, kui ilmad soojemad, lähe-vad nad mõnel õhtul koos sinna. Istuvad ümber laua, joovad teed ja kõik on nii hästi. Aga ei ühti, taipas ta.

„Sellest hiljem,“ kähvas Heinrich ja pöördus uuesti Liisa poole. „Tähendab, et oled omas leivas. Siis pead omale ka korteri otsima. Mina tegutsen laevakaupade alal, nagu tead. Kostiliste pidamine on mulle võõras äri.”

Kasutu lontrus, ägas Hermine mõttes. Nii nagu sa ise, nii ka su sugulased. Saab vähemalt ühestki lahti, lootis naine.

„Hommepäev paned oma asjad kokku.”

„Kas ma enam Oskari juures ametis ei tohi ka olla,” niitsatas ehmunud tüdruk.

Heinrich püüdis rahuneda. Hommikul tehtud aruande järgi olid Oskari poekese läbimüügid otse uskumatult kosunud ja Heinrich teadis, et kui sehvt jookseb – ära sorgi. Mida tüdruk seal täpsemalt teeb? Kuidas Oskariga läbisäämine on? Heinrichil polnud sellest aimugi.

„Seda ma vaatan edaspidi. Pane tähele, vastu ööd ei aja ma sind lageda taeva alla. Täna võid siin olla. Mina olen õiglane mees ja kellelegi liiga ei tee.”

Papagoi Adam tegi ühe silma lahti, siis teise, ja kuristas hellitavalt: „Laku panni.”

Adamit ka enam ei näe, taipas Liisa kohkunult. Tüdruk astus trepi poole, Heinrich ja Viktor seisid vaikides. Hermine avastas, et Tiio on läinud ning nihkus küljetsi söögitoa suunas. See kole kottide tassimise jutt täna enam ei jätku, taipas naine. Ning tee kummuti juurde on vaba. Hermine oli ainus, kes lõpetas õhtu rõõmsas tujus.

Keskööks majalised magasid. Ainult Liisa vahtis oma kambri lakke ega suutnud perutavaid mõtteid taltsutada. See on siis sugulane! Mida ma talle teinud olen? Längugi oma laube kätte! Mul saab oma laube olema. Palju suurem!

Liisa uinus alles siis, kui maihommiku päike Nõmme männivõradest läbi murdis.

„Ja nii olen peavarjust lahti,” lõpetas Liisa ülevaate eelmisel õhtul toimunud.

Maganud oli ta vaid mõne tunni, siis läks uni ära ja kohe meenus alasti selgusega, et katusealust, kuhu tulla, polegi enam. Kell oli viis hommikul ja päike juba suures kõrges. Tüdruk pakkis oma vähesed asjad santsukasti ja hiilis läbi vaikse maja esiku poole. Mitte hetkegi ei tahtnud ta siin enam olla.

Saabastega kohmerdades ajas ta kogemata Adami üles. Kõigest kolme nädalaga oli lind taibanud – kui inimesed hõikasid „Liisa!”, siis see tüdruk tuli. Nüüd tammus Adam jalalt jalale ja kuristas ohmukese järjekindlusega: „Liisa, Liisa, Liisa.” Tüdruk krõhvitses lindu natuke kõrva tagant ja ohkas: „Sina ei ole mulle kuri olnudki.” Ja äkki oli Liisal endast nii kahju, et vesi tükkis vägisi silma.

„Kahjuks oled aga tola. Millestki aru ei saa. Muidu oleksid ka kuri,” ohkas tüdruk ja keeras ukse vaikselt lukust lahti.

Adam muutus närvilisemaks ja tatsus üha nobedamalt oma õrrel. Tema hüüd „Liisa, Liisa!” kasvas päris nõudlikuks. Liisa astus õue ja sulges ukse. Adami hääl oli juba nii vali, et kostis teisele poole ustki. Kui tüdruk tänavale jõudis, mõirgas Adam, nagu kopsud võtsid. Liisa taipas, et nüüd on ilmselt kogu maja üleval. Paras, tõesti paras neile, kinnitas ta endale. Ja tuju hakkaski nagu vähehaaval jälle tõusma.

Oskar leidis tüdruku poe eest santsukastil istumas.

„Aga Heinrich ei öelnud otsesõnu, et ma ei tohi sulle abiks olla. Ütles: vaatame.”

„Nii ütleski?”

„Jah.”

Ukse kell kõlahtas ja esimene kunde astus sisse. Ei lasta viimastel aegadel enam sugugi rahus olla. Varahommikust peale voorivad siin, mõtles Oskar pahuralt. Ja peaks Liisa poodi edasi jääma, ei lüki aeg enam ialgi magusalt laisku päevi üksteise otsa nagu maasikaid kõrrele, taipas Oskar. Kunde astus leti juurde. Oskar ohkas nukralt, aga ajas end siis sirgu. „Vaatamegi. Vaatame nii, et saad edasi jääda. Kõik läheb korda, usu mind!” sosistas ta valgete vuntside innuka vöbina saatel Liisale.